

PRESENTACIÓ DE *HI HA MORTS QUE PESEN CENT ANYS*,

DE TOMÀS LLOPIS

0. INTRODUCCIÓ

Bon dia, senyores i senyors: És per a mi una satisfacció presentar avui davant de tots vostés *Hi ha morts que pesen cent anys*: la novel·la de Tomàs Llopis i Guardiola, guanyadora del premi de narrativa Andròmina del 2012 dels XLI Octubre (ex-aequo amb *Passió italiana*, de Josep-Lluís Carot-Rovira).

Encara que més bé es tracta d'una doble satisfacció, en primer lloc per l'amistat que m'uneix amb l'autor i en segon lloc, i més important, per la qualitat del llibre. La raó d'amistat és, segurament, coneguda per la gran majoria d'assistents, la de la qualitat intentaré en aquesta intervenció de deixar-la ben justificada perquè ningú crega que és una afirmació subjectiva i sobredeterminada per la primera.

1. L'AUTOR

Tomàs Llopis i Guardiola va nàixer a Beniarbeig l'any 1954 i, des de fa ja molt de temps viu a Pego, on treballa a l'IES "Enric Valor" com a catedràtic de valencià.

Intel·lectual i escriptor d'ample espectre, la seua obra s'estén pels diversos gèneres literaris:

- en poesia, va participar a l'*Antologia poètica de la Marina Alta* del 1997 (publicada pel Vé centenari d'Ausiàs March) i en *Poetes del sud* (2004) entre d'altres; ha guanyat el premi "25 d'Abril" de Benissa de l'any 2000 amb el poemari *Palau de cendra* (Ed.

Columna, 2000) i el “Joan Climent” de Gandia, 2002; finalment, ha publicat el poemari *Sospirs de Babel* (Ed. El Tall, 2006)

- en assaig, a banda de nombrosos estudis, ponències i comunicacions de tema lingüístic o literari (en aquest sentit, és un autèntic especialista en autors com Enric Valor, Maria Ibars o Bernat Capó), cal ressenyar el llibre d’investigació i divulgació *Llibre de la banda: 75 anys de la Unió Musical de Beniarbeig* (2001) en col·laboració amb David Trallero, llibres de text i materials didàctics com *Excursos* (1r de batxillerat) i el estudis didàctico-literaris *Curs de narrativa* (1988) i *Curs de poesia* (1989) d’Editorial Laertes.

- en narrativa, abans de la novel·la que avui presentem, hi trobem el relats “Aiguarent, conyac..., i wiski”, a *Nou narradors de la Marina Alta* (1990), “No s’ha equivocat vosté” a *Nou relats on-line* (TV3, 2001), “Músic pagat, no fa bon so”, Premi Iarani (Gandia, 1996), els llibres de narrativa infantil *El rei cec* (2005) i *Lluc* (2006) i, finalment, el relat juvenil *Les volves d’aquella neu* (2008)

- a més de la seva obra creativa, Tomàs ha desenvolupat una sòlida tasca com a articulista (Marina Alta, Levante...), com a curador i introductor de llibres i com a investigador i crític literari, amb múltiples articles a revistes com *L’Aiguadolç*, *Serra d’or* o *Canalobre*. Finalment, cal posar de relleu la seva tasca com a traductor (sovint en col·laboració amb Germain Drogenbroodt) on destaca la versió catalana del poemari *La lluna fugissera* (2001), del poeta hindú Satish Gubta.

Al costat d’aquest tret bàsic de lletraferit, Tomàs Llopis destaca també com d’activista cultural, un compromís i una acció que van des de la seva condició de membre de la direcció d’una associació cultural tan emblemàtica com ACPV o d’una revista de literatura com *L’Aiguadolç* a la seva vocació de rapsoda-recitador – amb la seua participació en nombrosos espectacles poètico-musicals -, així com la seua afecció al teatre.

1. A PROPÒSIT A *HI HA MORTS QUE PESEN CENT ANYS*.

Per tal d'emmarcar degudament l'obra cal que ens referim d'antuvi, encara que siga d'una manera sintètica, a dues qüestions bàsiques del seu marc contextual:

D'una banda, i en relació amb la trajectòria intel·lectual i vital que acabem de d'escriure, podem copsar clarament el fet que estem davant d'una obra de maduresa, és a dir, que recull un cabal considerable d'experiència i d'expertesa. Ens trobem davant d'una obra que suposa en bona part la decantació de molts anys de formació, d'experimentació i també d'una obra plantejada amb una bona dosi d'ambició, de coronació d'un projecte de treball creatiu. En aquest sentit -i ho sé ben bé, perquè en algun moment n'he estat fins i tot un espectador privilegiat- aquesta novel·la és el resultat final d'uns quants anys de treball minucios de documentació, de reflexió i d'escriptura.

D'altra banda, cal també posar de relleu la imbricació de la novel·la a dins el context literari del país i de la comarca: En primer lloc, i encara que sigui d'una manera molt sintètica cal fer una referència a la importància de la novel·la a l'hora d'assolir una literatura nacional no satel·litzada: Només cal recordar l'advertència que ens feu Mistral, a l'inici del segle XX sobre la imbricació de prosa-novel·la i subsistència lingüística i cultural, i continuar amb les preocupacions de Carles Riba a "una generació sense novel·la", o "l'elogi de la prosa" de Carles Salvador..., per arribar a l'anàlisi lúcida de Fuster a "Una carència valenciana". I tot això ens duu a pensar que, a més del repte personal de l'enfrontament amb el gènere novel·lesc, arquetípic de la modernitat i la complexitat literària, aquest *Hi ha mort que pesen cent anys* ha suposat també per a Tomàs la seva participació en el compromís "col·lectiu" de contribuir a bastir el nostre propi "univers literari", a nivell de país, però sobretot comarcal.

En aquest darrer sentit, vull ressenyar que aquesta novel·la entronca amb una tradició de literaturització de l'espai i de la història de la Marina Alta, sens dubte l'eix vertebrador principal de la narrativa feta de i des de la nostra comarca, que compta amb aportacions tan diverses com les que han fet Maria Ibars, Jordi Valor, Vicent Balaguer, Isa Tròlec, Bernat Capó, Jesús Moncho, Pepa Guardiola, Rafael Escobar, Isidre Martínez Marzo, Josep Castelló, Elvira Cambrils o Carme Miquel entre altres.

Hi ha morts que pesen cent anys es desenvolupa en un temps històric especialment convuls i important, la pràctica totalitat del segle XVII, potser el període en el qual la nostra comarca ha tingut més protagonisme dins el conjunt valencià. Un temps que s'inicia amb la tràgica resistència i expulsió dels moriscs i es clou amb les revoltes populars de la segona Germania i l'epopeia de la Guerra de Successió, tan decisiva en l'evolució nacional del poble valencià. "Cent anys", com podem veure bé a la novel·la, farcits de conflicte social, amb la seva rècula de pobresa, d'abusos senyorials i de bandolerisme; amb la nova sang aportada per la repoblació mallorquina; amb el conflicte religiós entre les creences màgiques i la religiositat popular confrontades al dogmatisme inquisitorial; amb el seguit de pestes i de calamitats...

D'altra banda, la clara voluntat de mitificació del territori dota l'espai on s'esdevé la història, la Marina Alta en general, d'una càrrega simbòlica essencial; Encara que també hi trobarem, és clar, incursions cap a d'altres indrets – València, sobretot, però també Xàtiva, el Comtat...-. És tracta d'un "agre de la terra" que té l'epicentre, clarament vertebrador de tot, al poble de Beniarbeig – amb els seus diferents llogarets, amb la muntanya de Segària sempre omnipresent, amb el soroll fonamental del riu...- i uns altres pols secundaris com el poble germà de Pedreguer –amb l'Ocaive o Matoses-, la tan veïna Ondara o la capital, Dénia –amb l'ombra preeminent del castell, amb la mar i amb el Montgó....

És dins aquest marc contextual que s'hi desplegarà un complex fil narratiu que enllaça quatre generacions de la família Facadell, nucleades per duet fundacional format per Albogadir i Gaspar Facadell i les descendències successives, nucleades per Cosme, Roc i Pere, fins arribar a Bernat; personatges masculins contrapuntejat per un equivalent aplec femení conformat per les dones: Isabel, Eugènia i les pedregueres Joana i Francesca; i les amants: Elvira, Felícia i Na Isabel Pujades de Borja, comtessa d'Anna. Una nissaga familiar marcada per un estigma que, com si d'una maledicció es tractés, els acompanyarà de cap a cap de la novel·la cononstituint l'eix essencial d'un relat coral, prenyat d'una ambició de totalitat; on -embolicats en un terbolí de crims i de fidelitats, d'amors i odis, de secrets...- trobarem una munió de personatges dotats d'una major o menor rellevància i força narrativa, com l'aplec d'antagonistes – on destaquen els Guillems de La Neboda, acompanyats d'altres com els Esteve o el Ventura Ferrer, lloctinent del governador de Xàtiva- , d'adjuvants –familiars o amics com Miquel Ballester, Jaume Boronat o els Piera; bandolers com Llorenç o el Pernalles..., i els agermanats com Francesc Garcia –el notari del Ràfol-, Joan Morell o Joan Navarro-. Però, per sobre de tots ells, pren un extraordinari relleu Maria la Comare, una figura enigmàtica i oracular, que exerceix de protectora dels Facadell, portadora de premonicions..., i que serà finalment acusada de bruixa i executada per la Inquisició.

El discurs narratiu arrenca d'un breu preàmbul que n'avança ja el colofó dramàtic de la història, condensat en la descripció dantesca de la presa de Beniarbeig i la seua crema posterior “aquell dia de maig del 1707” per les tropes del general d'Asfeld. Unes flames tan destructives com purificadores, que semblen posar, d'antuvi, l'epitafi en aquells morts que ja feia cent anys que pesaven.

Després, la trama es descabdella a través e dos nivells narratius que van entrelaçant-se al llarg del text: dos relats complementaris narrats des del punt de vista de cadascun dels

dos principals protagonistes: un relat primer en el qual, mentre Bernat navega formant part de l'armada austracista, i va llegint les memòries del seu oncle Roc, un narrador omniscient va deixant anar el fil retrospectiu que ens conta els esdeveniments passats, de forma astutament engalzada amb el relat segon, constituït per les memòries que Roc ha deixat en mans del seu nebot i on anirà desgranant també, amb un estil dietarístic, confessional, la seua vida i les descobertes que va fent sobre el passat familiar. De fet, crec que aquesta afortunada elecció d'estil és la responsable, en bona part, de la complexitat, la humanitat i la delicadesa que converteixen, al meu parer, Roc en un dels pocs personatges imprescindibles que ha creat la narrativa valenciana dels darrers temps.

Finalment, un concís epíleg deixarà el lector en suspens, abocat a les il·lusions de naixen al cor de Bernat Facadell en albirar Altea des d'una nau de l'esquadra de l'Arxiduc Carles; unes il·lusions de llibertat i de felicitat, que ens omplen d'amargor perquè els lectors sabem que seran del tot il·lusòries. ... Si no fos que el tombant final que fa la història de Gabriel, el fill de la viuda, sembla suggerir que el mateix fil de vida, covat per la mateixa maledicció, potser està a punt de ressorgir de les cendres i tornar a començar..

Es tracta, en definitiva, d'un discurs bastit plenament des de la modernitat narrativa, on, a la complexa base estructural i la multiplicitat de veus narratives que van dosificant magistralment els elements fonamentals de la trama s'hi afegeix un llenguatge ric i precís, adequat al model de llengua que el context històric de la novel·la històrica exigeix.

Una novel·la, a la vegada, embeguda de "literaritat", que ja des del títol – que em va recordar els *Cien años de soledad*, m'ha semblat empeltada d'una certa dosi de "realisme màgic" que, tot i no jugar el paper estilístic essencial que pren, per exemple a *La mel i la fel* de Carme Miquel – una novel·la amb la qual, d'altra banda, hi podríem

establir múltiples similituds - Aquí la subjecció al rigor i la versemblança exigits a la novel·la històrica sobredetermina el procés global de l'escriptura que s'engalza perfectament amb l'ingredient "màgic" que veiem representat en Maria la Comare i en l'atmosfera sensitiva que s'imposa al desenvolupament del relat, en una natura dotada de càrrega simbòlica – com podem veure especialment amb el tractament quasi panteista de la muntanya de Segària – o en el recurs reiterat a l'element oníric i a les premonicions. La mateixa realitat històrica literaturitzada -el mantell social i ideològic desorbitat del barroc, que cobreix tot el segle XVII- resulta particularment adient i incita a la recreació d'un món propens al desenvolupament de "fets prodigiosos", on es barregen la realitat i la màgia, la bellesa i la monstruositat, l'amor i la violència; on el descordament de les passions i de les febleses humanes, els lligams amb la terra i la força aclaparadora de la fatalitat s'imposen sobre uns personatges obscurs, prenyats de desigs i d'odis heretats. D'aquí la utilització, també, d'un llenguatge a la vegada descarnat i exuberant que m'ha recordat l'estil aspre i viril de la prosa de Baltasar Porcel.

Hi ha morts que pesen cent anys, és així mateix una novel·la de la memòria, sotmesa al ritme ancestral del temps cíclic, on tot sembla condemnat a romandre dins el cercle de l'etern retorn, marcat per una successió de venjances, de calamitats naturals, d'alçaments i de guerres, de pestes i calamitats..

És una novel·la tel·lúrica, que discorre com un magma calent, pastat amb sang i amb semen.

És una novel·la social, de la vindicació secular dels pobres, de la confrontació entre la religiositat popular i les jerarquies...

I és, també, la novel·la d'un escriptor que s'estima el seu país, que s'endinsa en les seves arrels, que treu comptes amb el seu passat, seguint la coneguda llei que només assumint - literaturitzant, en aquest cas - el local, hom pot esdevenir universal. I aquest esforç de mitificació del propi passat, abordat des del cabal d'experiència i expertesa que hem posat de relleu a l'inici és, al meu parer, el que fa que aquesta novel·la

esdevinga un dels referents més arrodonits en la configuració de l'univers literari de la Marina Alta i, alhora, una de les mostres més ambicioses i reeixides de la narrativa valenciana contemporània.

Per això vull felicitar l'autor per haver-la escrita, al jurat de l'Andròmina per haver-la premiada, a Edicions 3 i 4 per haver-la publicada i a tots nosaltres, senyores i senyors, per ara gaudir-ne ara.

Moltes Gràcies.